

DOI: 10.15276/EJ.02.2023.1

DOI: 10.5281/zenodo.8132975

UDC: 336.71

JEL: C23, E5, G21, Q1

**ПРОБЛЕМНА ПОЗИЧКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У
КРЕДИТНОМУ ПОРТФЕЛІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА
ЗМІНИ КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ**

**PROBLEM LOAN DEBT OF AGRICULTURAL BUSINESS ENTITIES IN THE
LOAN PORTFOLIO OF UKRAINIAN BANKS: ANALYSIS AND EVALUATION OF
CHANGE IN KEY COMPONENTS**

Svitlana V. Andros, DEcon, Associate Professor
National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5561-901X
Email: andros.sv@ukr.net

Vasyl H. Gerasymchuk, DEcon, Associate Professor
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9357-8925
Email: gerasymchuk.vh@gmail.com

Received 20.05.2023

Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Проблемна позичкова заборгованість суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства у кредитному портфелі українських банків: аналіз та оцінка зміни ключових компонентів. Науково-методична стаття.

Метою статті є аналіз та оцінка портфеля проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства. Розглянуто питання стану та динаміки проблемної заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства та її складових у кредитному портфелі вітчизняних банків. Досліджено тенденції зміни проблемної заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства за період 2009-2023 рр. Показана частка непрацюючих кредитів в банківській системі України. Проаналізовано обсяг та частка непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання. Оцінюється питома вага кредитів, наданих сільському господарству та мисливству в національній та іноземній валютах за розміром суб'єкта господарювання. Представлено питома вага непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству в національній та іноземній валюті у портфелі непрацюючих кредитів за розміром суб'єкта господарювання. Доведено, що проблемна заборгованість кредитних установ сприймається як індикатор загального стану економіки. Розроблено методичні підходи до побудови ефективної системи врегулювання проблемної заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства в банку.

Ключові слова: банки, непрацюючі кредити, сільське господарство та мисливство, суб'єкти господарювання

Andros S.V., Gerasymchuk V.H. Problem Loan Debt of Agricultural Business Entities in the Loan Portfolio of Ukrainian Banks: Analysis and Evaluation of Change in Key Components. Scientific and methodical article.

The purpose of the article is to analyze and evaluate the portfolio of problem loan debt of business entities in the field of agriculture and hunting. The issues of the state and dynamics of problem debt of business entities in the field of agriculture and hunting and its components in the loan portfolio of domestic banks are considered. The trends in the problem debt of business entities in the field of agriculture and hunting for the period 2009-2023 have been studied. The share of non-performing loans in the banking system of Ukraine is shown. Analyzed the volume and share of non-performing loans to agriculture and hunting by the size of the enterprise. The share of loans granted to agriculture and hunting in national and foreign currencies is estimated by the size of the enterprise. The share of non-performing loans to agriculture and hunting in national and foreign currency in the portfolio of non-performing loans by the size of the enterprise is presented. It is proved that bad debts of credit institutions are considered as an indicator of the general state of the economy. Methodological approaches to building an effective system for settling problematic debts of business entities in the field of agriculture and hunting in the bank have been developed.

Keywords: non-performing loans, share, agriculture and hunting, business entities

У механізмі фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва виняткове місце належить раціонально організованій системі кредитування. Збільшення обсягу кредитування позитивно впливає на обсяг ВВП. Доступність позикових коштів для бізнесу дає можливість підвищувати інвестиційну та споживчу активність, що збільшує масштаби сільськогосподарського виробництва. Занадто великий обсяг заборгованості, навпаки, загрожує скороченням виробництва через необхідність відволікання значного обсягу коштів на оплату відсотків та сум основного боргу. Паралельно зі збільшенням обсягів кредитування сільського господарства та мисливства зростає частка проблемної заборгованості в банках, яка згодом може перерости в

прострочену. Великі зростаючі обсяги непрацюючих кредитів стають для банків фактором, що стримує надання суб'єктам сільськогосподарського підприємництва нових фінансових ресурсів на цілі поповнення оборотного та інвестиційного капіталу, що, таким чином, обмежує масштаби повоєнного відновлення. В умовах війни завдання мінімізації втрат банку від такої проблемної заборгованості стає не питанням прибутку в поточному звітному періоді, а питанням збереження бізнесу. Отже, банки змушені приділяти велику увагу роботі з проблемною заборгованістю, виробляти нові способи та механізми її виявлення, створювати окремі підрозділи, які готові ефективно здійснювати моніторинг та боротися із зазначеною заборгованістю. Вищезазначене свідчить про актуальність теми статті, покликаної забезпечити вдосконалення ризик-менеджменту кредитної установи в частині ефективного врегулювання проблемної позичкової заборгованості банку.

Виходячи з цього, метою статті є аналіз портфеля проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У науковій літературі існує ціла низка робіт зарубіжних і вітчизняних вчених, у яких розглядаються різні аспекти прогнозування та оцінки простроченої позичкової заборгованості. Основні питання, пов'язані з аналізом показників кредитного обороту за галузями економіки та за видами кредитів з використанням показників динамічного діапазону, індексів середніх значень та агрегованих показників, викладені в дослідженнях Андрос (Andros et al., 2019) [1]. Дослідження Мехмод та ін., Амуаква–Менса та Боак'є–Аджей, Хуе, Коджу та ін., Кумар і Кішор, Хан та ін. (Mehmood et al., 2013; Amuakwa–Mensah and Boakye–Adjei, 2015; Hue, 2015; Koju et al., 2018; Kumar and Kishore, 2019; Khan et al., 2020) спрямовані на глибоке вивчення детермінантів непрацюючих кредитів за допомогою статичного та динамічного панельного оцінювання [2-7]. Вулдіс і Лузіс (Vouldis and Louzis, 2018) вивчали інформаційний зміст унікального набору макроекономічних, специфічних для банку, ринкових змінних та змінних кредитного реєстру щодо їхньої здатності прогнозувати проблемні кредити з використанням набору панельних даних дев'яти грецьких банків [8]. Дімітріос та ін. (Dimitrios et al., 2016) виявили основні фактори, що визначають рівень проблемних кредитів в банківській системі Єврозони з використанням оцінок GMM [9]. Використовуючи фіксовані ефекти й оцінки динамічного GMM, Гош (Ghosh, 2015) дійшов висновку, що велика капіталізація, ризики ліквідності, погана кредитна якість, велика неефективність витрат та розмір банківської галузі призводять до значного збільшення проблемних кредитів, тоді як вища прибутковість банків знижує непрацюючі кредити [10]. Еканаяке та Азіз (Ekanayake and Azeez, 2015) проаналізували визначальні фактори кредитного ризику ex-post з урахуванням непрацюючих кредитів як непрямую змінну в комерційному банківському секторі Шрі-Ланки [11]. Іванович (Ivanovic, 2016) представив докази того, що ослаблення балансів банків, з позиції високих проблемних кредитів та низького коефіцієнта платоспроможності, негативно впливає на пропозицію кредиту [12]. Дослідження Джаміль (Jameel, 2014) показало, що темпи зростання ВВП, терміни погашення кредитів, коефіцієнт достатності капіталу та коефіцієнт кредитних депозитів негативно пов'язані із простроченими кредитами у банківському секторі [13]. Макрі та ін. (Makri et al., 2014) у своїй роботі показали сильну кореляцію між непрацюючими кредитами та різними макроекономічними (державний борг, безробіття, річний процентний темп зростання валового продукту) і специфічними для банку (коефіцієнт достатньої капіталу, рівень непрацюючих кредитів за попередній рік та рентабельність власного капіталу) факторами [14]. Рахман та ін. (Rachman et al., 2018) дійшли такого висновку: при зниженні неплатежів за кредитами, які можуть погіршити якість банківських активів, банкам слід підтримувати свій рівень прибутковості і збільшувати, а не зменшувати пропозицію кредитів боржникам [15]. Натомість Соуза і Фейхо (Souza and Feijó, 2011) у своїй статті зробили висновок про те, що рівень економічної активності та базова відсоткова ставка є факторами, які істотно впливають на ризик дефолту [16]. Стієпович (Stijerović, 2014) за результатами власних досліджень доводить, що високий рівень проблемних кредитів обмежує кредитну активність банків, що, в свою чергу, призводить до зменшення пропозиції кредитів [17]. При цьому негативні наслідки зростання непрацюючих кредитів негативно впливають на економічну міцність сільськогосподарського сектору.

Вивчення робіт зарубіжних та вітчизняних вчених створило теоретичні передумови для розвитку існуючих підходів врегулювання проблемної заборгованості банку та визначення мети наукового дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

В умовах війни проблема мінімізації «токсичних» боргів для українських банків є досить гострою і вимагає свого вирішення. Визнаючи високу значущість факторів зовнішнього середовища, негативна дія яких спровокувала зростання проблемної позичкової заборгованості в кредитних установах, не можна не побачити серйозних недоліків у кредитному менеджменті українських банків. Нинішня ситуація з усією очевидністю показала, що традиційно використовувані вітчизняними банками методичні прийоми та способи оцінки можливих кредитних втрат, засновані на поточній оцінці ризику позички, не дають можливості прогнозувати подальшу поведінку кредиту, а отже, передбачити майбутній рівень втрат і вибрати адекватні інструменти їхньої мінімізації. Потребують удосконалення методичні підходи до врегулювання проблемної заборгованості, «фактично» існуючої на балансах банків, як у частині

використання більш різноманітного інструментарію, так і з позицій вибору найбільш економічно та фінансово-оптимального варіанту для банку. Усе це вимагає дослідження стану та динаміки проблемної заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства та її складових у кредитному портфелі вітчизняних банків. Гострота існуючих проблем у банківській практиці, наявність невирішених питань методичного забезпечення банківського сільськогосподарського кредитування та необхідність наукового осмислення нових явищ у банківській діяльності роблять тему аналізу та оцінки портфеля проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства значущою, що потребує подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз та оцінка портфеля проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства.

Методологічне обґрунтування. Методологічну основу статті склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків – фахівців у галузі банківської справи, фінансів та грошового обігу, наглядова статистика НБУ, публікації та дослідження, що стосуються питань врегулювання проблемної позичкової заборгованості.

Методологічною базою виконаного дослідження виступає огляд та оцінка джерел, що відображають інформацію про стан рівня проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства у кредитному портфелі українських банків.

Методологія дослідження базувалася на застосуванні загальнонаукових методів – логічний, функціональний, системний, порівняльно-правовий та історичний аналіз літератури та практики, синтез, наукова абстракція, класифікації та угруповання, узагальнення, аналогія, моделювання та ін.

Під час підготовки статті було проведено системне дослідження тенденції зміни проблемної заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства та мисливства за період 2009-2023 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження

Ефективне функціонування комерційних банків та можливості кредитування ними сільськогосподарських підприємств значною мірою визначаються наявністю вільних фінансових ресурсів. Їхня величина залежить від зовнішніх і внутрішніх умов кредитної діяльності банку. До перших віднесемо загальну макроекономічну ситуацію в країні. До других – якість кредитних портфелів, що характеризуються часткою проблемної позичкової заборгованості.

Вітчизняний банківський сектор нині наражається на значні ризики. Найбільший вплив на його розвиток надає ризик, що виникає в процесі виконання банками кредитних операцій. Фіналізована стадія кредитного ризику реалізується як фактичний стан дефолту позичальника або його відмови від виконання прийнятих договірних зобов'язань за кредитом. Фактичним виразом цієї відмови виступає утворення деякої суми невиконаної (простроченої) заборгованості за основним боргом і процентами. У найгіршому варіанті - неповернення кредиту.

В Україні сформувався один із найбільших ринків проблемних боргів у Європі. Тенденції зміни якості кредитного портфеля банківської системи, на жаль, оптимізму поки що не викликають. Якщо на початок 2022 р. (до початку повномасштабних бойових дій в Україні) загальна прострочена заборгованість становила 30,02% у кредитному портфелі, то, за даними НБУ, на 01.03.2023 р., частка токсичних боргів збільшилася на 8,46% і склала 38,48% (рис. 1). Це своєрідний антирекорд, який навряд чи дає підстави для оптимізму. Але ігнорувати таку велику суму проблемної заборгованості неможливо.

Рисунок 1. Частка непрацюючих кредитів банків до загальної суми валових кредитів в Україні, 2009-2022 рр., %

Джерело: складено авторами за матеріалами [18]

До 2009 р. банківська галузь в Україні характеризувалася високими темпами зростання активів, низьким рівнем проблемної заборгованості, концентрацією та централізацією банківського капіталу. Спостережувана криза в українській економіці внесла свою частку невизначеності у розвиток банківської галузі. Формування токсичних активів (13,7%) почалося ще під час масштабної кризи, яка накрила банківську систему у 2009 році. Криза розкрила велику проблему: багато банків неадекватно оцінювали фінансовий стан позичальників, видаючи кредити з великою ризиковою складовою, що призвело до банкрутств і накопичення проблемних боргів. Ця ситуація повторилася у 2014-2015 рр. (рівень токсичних активів – 23,3% і 35,4% відповідно), коли НБУ провів велику «чистку» банківської системи та визнав неплатоспроможними близько 100 банків. При цьому багато банків були недостатньо капіталізовані, але наявність проблем на своєму балансі вони не визнавали.

У період з 2015 р. до 2018 р. відбулися якісні зміни у сфері регулювання банківського ринку. Національний банк України суттєво підкоригував свою нормативно-правову базу, змінив вимоги до резервування та капіталізації. Крім того, якщо у конкретній фінансовій установі починаються проблеми, НБУ швидко реагує, що дозволяє запобігти банкрутству.

Станом на 01.03.2023 р. за кредитами сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання, найвищий рівень прострочення (33,6%) спостерігається за кредитами суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 тис. євро (табл. 1). Суттєвий рівень прострочення (18,1%) відзначається у суб'єктів, включених у категорію інших. Рівень простроченої заборгованості у суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 500 тис. євро та не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро становить на 01.03.2023 р. – 14,9%. Приблизно така ж частка токсичних боргів у суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 тис. євро та не перевищує суму, еквівалентну 500 тис. євро (14,7%). Примітно, що найменша частка проблемних кредитів (2,1%) у суб'єктів великого підприємництва. За ними слідують суб'єкти середнього підприємництва (12,0%) та суб'єкти малого підприємництва, що не є суб'єктами мікропідприємництва (14,4%) відповідно.

Таблиця 1. Частка непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання станом на 01.03.2023 р., %

Розмір суб'єкта господарювання	Питома вага непрацюючих кредитів, наданих сільському господарству та мисливству, %		
	Усього	у портфелі НК у нац. валюті	у портфелі НК в іноз. валюті
1. Суб'єкт великого підприємництва	2,1	25,2	74,8
2. Суб'єкт середнього підприємництва	12,0	67,3	32,7
3. Суб'єкт малого підприємництва, що не є суб'єктом мікропідприємництва	14,4	84,2	15,8
4. Суб'єкт мікро підприємництва*	14,9	98,9	1,1
5. Суб'єкт мікро підприємництва**	14,7	99,7	0,34
6. Суб'єкт мікро підприємництва***	33,6	83,2	16,8
7. Інші	18,1	60,9	39,1

Джерело: складено авторами за матеріалами [19]

В рамках подальшого наукового пошуку при аналізі проблемної позичкової заборгованості суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства у кредитному портфелі українських банків введемо наступні позначення: суб'єкт мікропідприємництва* – суб'єкт мікропідприємництва, річний дохід якого від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 500 тис. євро та не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро; суб'єкт мікропідприємництва** – суб'єкт мікропідприємництва, річний дохід якого від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 тис. євро та не перевищує суму, еквівалентну 500 тис. євро; суб'єкт мікропідприємництва*** – суб'єкт мікропідприємництва, річний дохід якого від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 тис. євро.

Якщо брати до уваги лідерів із кредитування сільського господарства та мисливства за розміром суб'єкта господарювання, то можна чітко побачити, на яких суб'єктах господарської діяльності зосереджуються фінансові установи: більшість із них кредитує саме суб'єктів середнього підприємництва (37,5 млрд. грн.). При цьому рівень проблемної заборгованості у цих суб'єктів – 4,5 млрд. грн. (12,0%) у портфелі непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання (табл. 2).

Загалом же структура кредитування суб'єктів господарювання станом на 01.03.2023 р. має такий вигляд. Фінансові установи станом на 01.03.2023 р. видали найбільше кредитів суб'єктам малого підприємництва, що не є суб'єктами мікропідприємництва (25,7 млрд. грн.) та суб'єктам мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 500 тис. євро та не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро (16,2 млрд. грн.). На інших суб'єктів та суб'єктів

великого підприємництва припадає приблизно однаковий обсяг виданих кредитів – 12,5% млрд. грн. та 12,4 млрд. грн. відповідно. На цьому фоні рівень простроченої заборгованості в інших суб'єктів становить майже 2,3 млрд. грн., у суб'єктів великого підприємництва 254,5 млн. грн. Іншими словами, при майже однаковому рівні кредитування цих суб'єктів господарювання відзначається досить різний рівень токсичних боргів.

Таблиця 2. Кредити, надані сільському господарству та мисливству в національній та іноземній валютах за розміром суб'єкта господарювання станом на 01.03.2023 р., тис. грн.

Розмір суб'єкта господарювання	Залишки коштів за кредитами, наданими сільському господарству та мисливству			Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими сільському господарству та мисливству		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
Суб'єкт великого підприємництва	12,378,365,25	4,374,275,22	8,004,090,03	254,491,47	64,055,56	190,435,91
Суб'єкт середнього підприємництва	37,512,506,80	27,468,766,67	10,043,740,13	4,503,543,42	3,030,843,46	1,472,699,96
Суб'єкт малого підприємництва, що не є суб'єктом мікро підприємництва	25,666,107,05	23,238,424,95	2,427,682,10	3,694,811,71	3,111,766,97	583,044,74
Суб'єкт мікро підприємництва*	16,203,637,60	15,862,732,83	340,904,78	2,411,755,35	2,385,259,64	26,495,71
Суб'єкт мікро підприємництва**	8 428 886,38	8 400 633,36	28 253,03	1 237 259,54	1 235 633,22	1 626,32
Суб'єкт мікро підприємництва***	1,040,056,85	940,961,33	99,095,52	349,706,09	291,121,04	58,585,05
Інші	12 464 261,93	7 593 682,32	4 870 579,62	2 251 786,18	1 883 036,48	368 749,70

Джерело: складено авторами за матеріалами [19]

Вірогідно, позичальники категорії бізнесу – інші суб'єкти через різні причини не можуть повністю погашати кредити (ушкоджено обладнання, втрачено ринки збуту, скорочено виробництво через відключення електроенергії), але намагається віддавати фінансовим установам хоча б частину боргів. Щодо позичальників, які не повністю зупинили свій бізнес, то можуть знайти алгоритми врегулювання проблемної заборгованості з банком, домовитися про реструктуризацію (продлонгація кредиту, списання частини боргу тощо). Але якщо виробництво повністю зупинено, активи знищені чи перебувають на окупованій території, робота з непрацюючими кредитами значно ускладнюється. І тут навіть примусове стягнення боргів не завжди допомагає.

В аутсайдерах із кредитування сільського господарства та мисливства за розміром суб'єкта господарювання перебувають суб'єкти мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 тис. євро. Залишки коштів за кредитами у портфелі фінансових установ цим суб'єктам становить 1,0 млрд. грн. При цьому за рівнем токсичних активів у портфелі непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання дані суб'єкти господарської діяльності у лідерах – 349,7 млн. грн. або 33,6%.

Можливо, позичальники цієї категорії бізнесу (їхні активи, виробничі потужності) опинилися на територіях, де йдуть бойові дії, або на територіях під окупацією. Вони не мають можливості кредити обслуговувати зовсім.

Загалом найбільш платоспроможними позичальниками є суб'єкти великого і середнього підприємництва в галузі сільського господарства та мисливства за розміром суб'єкта господарювання. При обсязі кредитування майже 12,4 млрд. грн. і 37,5 млрд. грн., рівень токсичних боргів становить 254,5 млн. грн. (2,1%) і 4,5 млрд. грн. (12,0%) відповідно. По суті, це і є найбільш платоспроможна частина суб'єктів економіки, яка продовжує функціонувати і хоч якось заробляти (рис. 2).

На наш погляд, не так важливо, який обсяг непрацюючих кредитів у банку в абсолютних цифрах. Усе відносно. Скажімо, якщо це споживчі мікропозики, які видаються миттєво і без застави, то рівень їх неповернення може досягати 40%, і нічого страшного в цьому немає. Коли йдеться про великі корпоративні кредити, то навіть 1-2% у портфелі банку – це вже чимала сума.

Головне, що всі ці накопичені проблеми мають бути меншими, ніж капітал банку. Якщо частка «поганих» позик дорівнює обсягу капіталу або перевищує його, банк може виявитися на межі банкрутства, і постраждають від цього насамперед вкладники. Тому знову повертаємося до того, що ключ до стабільності будь-якого банку – це достатній обсяг капіталізації, який ґрунтується на якості кредитного портфеля та рівні його ризику.

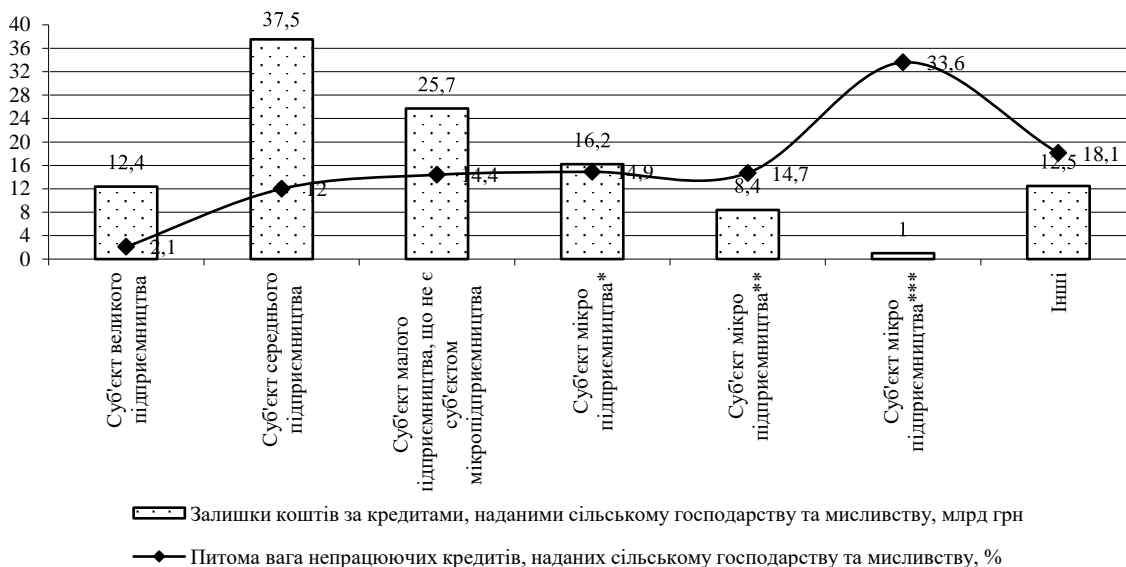

Рисунок 2. Обсяг та частка непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству за розміром суб'єкта господарювання станом на 01.03.2023 р.
Джерело: складено авторами за матеріалами [18]

За даними НБУ, станом на 1 березня 2023 р. у кредитному портфелі сільського господарства та мисливства, зокрема у суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 тис євро та не перевищує суму, еквівалентну 500 тис євро частка проблемних кредитів на 99,7% у національній валюті (рис. 3). Що стосується суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 500 тис євро та не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро, то рівень токсичних боргів у гривнях тримається на рівні 98,9%. Висока частка проблемних кредитів в національній валюті у суб'єктів малого підприємництва, що не є суб'єктами мікропідприємництва (84,2%), а також у суб'єктів мікропідприємництва, річний дохід яких від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 тис євро (83,2%). У суб'єктах категорії – інші та суб'єктів середнього підприємництва частка проблемних кредитів у гривнях становить 60,9% та 67,3% відповідно, а в іноземній валюті – 39,1% та 32,7% відповідно. У суб'єктах великого підприємництва розподіл проблемних кредитів виглядає таким чином: в національній валюті – 25,2%, в іноземній валюті – 74,8% відповідно.

Як бачимо, у портфелі фінансових установ питома вага проблемної заборгованості по кредитуванню сільського господарства та мисливства здебільше у національній валюті, за винятком суб'єктів великого підприємництва, де переважає частка токсичних кредитів в іноземній валюті.

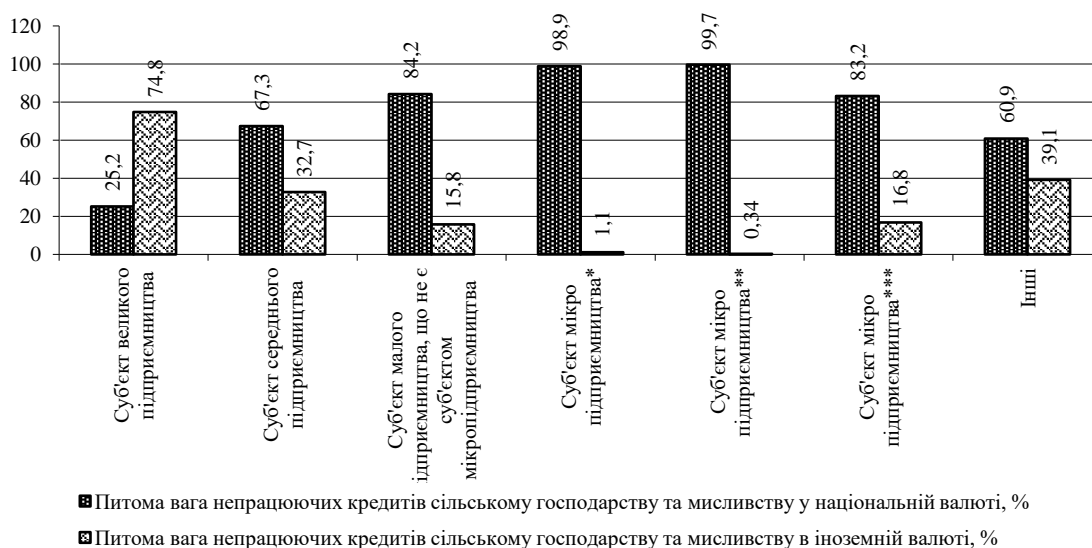

Рисунок 3. Питома вага непрацюючих кредитів сільському господарству та мисливству в національній та іноземній валюті у портфелі непрацюючих кредитів за розміром суб'єкта господарювання станом 01.03.2023 р., %
Джерело: складено авторами за матеріалами [19]

За нашими оцінками реальний рівень проблемної заборгованості в кредитних портфелях значної кількості фінансових установ збільшиться, оскільки війна триває, невизначеність для економіки та агробізнесу дуже висока. Приріст токсичних кредитів посилюється після початку регулярного обстрілу енергетичної інфраструктури. Поточна воєнна ситуація поки що не дає приводу для позитивних прогнозів – найімовірніше, у найближчій перспективі тренд погіршення якості активів збережеться.

Робота із проблемною заборгованістю є неприємною, але неминучою стороною кредитної діяльності банків. Проблема заборгованості є реалізований кредитний ризик банку, і від того, наскільки чітко буде налагоджена робота з нею, залежить кінцевий рівень втрат кредитної організації при проведенні активних операцій, тому банк безперервно вдосконалює систему управління кредитним ризиком, з метою підвищення здатності банківського сектора згладжувати зовнішні та внутрішні шоки, пов'язані з фінансовим та економічним стресом.

Висновки

Виходячи з аналізу, бачимо, що в Україні існує високий відсоток проблемної заборгованості, який негативно позначається як на банківському секторі, так і на економіці загалом. При кредитуванні банки стикаються із зовнішніми та внутрішніми проблемами, які прямо впливають на проблемну заборгованість. До таких проблем можна віднести: невідповідність даних про агробізнес, що фігурують в офіційних документах, із реальним станом справ у агробізнесі; слабкий правовий захист кредитора на законодавчому рівні; відсутність практики перевірки інформації, що надається клієнтом, у тому числі в усній формі; відсутність чіткого розуміння банком стану бізнесу позичальника до отримання ним кредитних коштів: дефіцит об'єктивної релевантної інформації про бізнес позичальника, реальних власників бізнесу, ризики властивих галузі; невміння збирати, консолідувати та аналізувати отриману інформацію, і, як наслідок, ігнорування чи запізніла реакція на тривожні сигнали.

Дослідженням вмотивовано, що структурні підрозділи банку, відповідальні за реалізацію заходів із забезпечення повернення, повинні диференційовано підходити до кожного кредиту. Якщо результати проведених заходів недостатні, на думку банку, до виконання умов кредиту, банку слід переходити до забезпечення повернення більш інтенсивними методами. Однак застосовувати ці методи варто не раніше, ніж банк остаточно переконається у неможливості отримання власних коштів звичайним шляхом. У деяких випадках доцільно не посилювати заходи, що застосовуються до позичальника, а навпаки, зробити деякі послаблення для того, щоб позичальник, подолавши тимчасові труднощі, зміг у подальшому відновити довіру банку, а виданий йому кредит міг бути виключений з категорії проблемних. Прикладом таких «послаблень» можуть бути: тимчасове зниження ставки поточних відсоткових виплат; пролонгація строку виплат (зі зміною відсоткової ставки чи такої); надання консалтингових послуг для переорієнтації позичальника на розміщення коштів в іншу, більш прибуткову галузь; будь-яка інша операція, що надає будь-які поступки позичальнику.

Обґрунтовано, що найкращим варіантом для банку є розробка разом із позичальником конкретного плану заходів щодо погашення проблемного кредиту та його реалізація. Розробка такого плану повинна проводитися на основі тих пунктів кредитного договору, в яких обумовлювалися умови погашення кредиту у разі неповернення (при цьому, якщо реально неможливо повернути всю заборгованість, банк може піти на деякі поступки для того, щоб повернути частину вкладених коштів). План заходів може включати продаж активів позичальника, скорочення його витрат, зміну керівництва, стилю роботи та політики позичальника, зміна його маркетингової стратегії до повної переорієнтації своєї діяльності. Як один з основних складових плану можливо погашення заборгованості клієнта шляхом використання вторинних джерел забезпечення – реалізації застави та пред'явлення претензій до гарантів. Якщо під час продажу заставного майна виручена сума перевищує суму заборгованості, цей надлишок може бути повернений позичальнику. У плані, розробленому банком, доцільно передбачити різні комбінації із усіх можливих варіантів погашення заборгованості.

Таким чином, використання у практичній роботі підрозділами банків, відповідальними за повернення проблемних кредитів всього комплексу заходів, спрямованих на виявлення, супровід та повернення проблемних кредитів, дозволить суттєво підвищити якість кредитних портфелів, забезпечити високий рівень повернення кредитів та мінімізувати обсяг нереальної до стягнення позичкової заборгованості суб'єктів підприємства.

Abstract

For Ukraine, the problem of managing problem loans is especially relevant, since the indicators of overdue debt on loan portfolios of domestic banks, according to various estimates, exceed the level of similar indicators of banks in developed countries. It is for this reason that the NBU constantly points out to Ukrainian banks the need to improve credit risk management. The purpose of the article is to analyze and evaluate the portfolio of problem loans of business entities in the field of agriculture and hunting. The study was conducted using an integrated approach, as well as using general methods of scientific knowledge of comparison, analysis, synthesis, methods of grouping, forecasting. The issues of the current state and dynamics of problem debt of business entities in the field of agriculture and hunting and its components in the loan portfolio of domestic banks are

considered. The trend of changing the problem debt of business entities in the field of agriculture and hunting for the period 2009-2023 is considered. The share of non-performing loans in the banking system of Ukraine is shown. The share of non-performing loans to agriculture and hunting is analyzed by the size of the enterprise. The share of loans granted to agriculture and hunting in national and foreign currencies was analyzed by the size of the enterprise. Analyzed the volume and share of non-performing loans to agriculture and hunting by the size of the enterprise. The share of non-performing loans to agriculture and hunting in national and foreign currency in the portfolio of non-performing loans by the size of the enterprise is presented. It is proved that bad debts of credit institutions are considered as an indicator of the general state of the economy. Methodological approaches to building an effective system for settling problematic debts of business entities in the field of agriculture and hunting in the bank have been developed. The results of the research can be used to develop and implement a credit policy of a commercial bank for managing problem loans.

Список літератури:

1. Andros, S., Melnyk, L., Butenko, N., Zaikina, H. & Tykhenko, V. (2019). Efficiency of Management of Loan Funds in the Banking Industry of Ukraine: Data of the Factor Analysis of Credit Turnover. *Marketing and Management of Innovations*, Vol. 4, pp. 129-139. DOI: 10.21272/mmi.2019.4-11.
2. Mehmood, B., Younas, Z.I., Ahmed, N. (2013). Macroeconomic and bank specific covariates of non-performing loans (NPLs) in Pakistani commercial banks: panel data evidence. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, Vol. 1, No. 3, pp. 1-14. DOI: 10.24191/jeeir.v1i3.9128.
3. Amuakwa-Mensah, F. and Boakye-Adjei, A. (2015). Determinants of non-performing loans in Ghana banking industry. *International Journal of Computational Economics and Econometrics*, Inderscience Enterprises, Vol. 5 No. 1, pp. 35-54. DOI: 10.1504/IJCEE.2015.066207.
4. Hue, N.T.M. (2015). Non-performing loans: affecting factor for the sustainability of Vietnam commercial banks. *Journal of Economics and Development*, Vol. 17, No. 1, pp. 93-106. DOI: 10.33301/2015.17.01.06.
5. Koju, L., Koju, R. and Wang, S. (2018). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans: evidence from Nepalese banking system. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 7, No. 3, pp. 111-138. DOI: 10.2478/jcbtp-2018-0026.
6. Kumar, V., Kishore, M.P. (2019). Macroeconomic and bank specific determinants of non-performing loans in UAE conventional bank. *Journal of Banking and Finance Management*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-12.
7. Khan, M.A., Siddique, A., Sarwar, Z. (2020). Determinants of non-performing loans in the banking sector in developing state. *Asian Journal of Accounting Research*, Vol. 5 No. 1, pp. 135-145. DOI: 10.1108/AJAR-10-2019-0080.
8. Vouldis, A.T., Louzis, D.P. (2018). Leading indicators of non-performing loans in Greece: the information content of macro-, micro- and bank-specific variables. *Empirical Economics*, Springer, Vol. 54 No. 3, pp. 1187-1214. DOI: 10.1007/s00181-017-1247-0.
9. Dimitrios, A., Helen, L., Mike, T. (2016). Determinants of non-performing loans: evidence from Euro-area countries. *Finance Research Letters*, Elsevier, Vol. 18, pp. 116-119. DOI: 10.1016/j.frl.2016.04.008.
10. Ghosh, A. (2015). Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: evidence from US states. *Journal of Financial Stability*, Elsevier, Vol. 20, pp. 93-104. DOI: 10.1016/j.jfs.2015.08.004.
11. Ekanayake E.M.N.N., Azeez, A.A. (2015). Determinants of non-performing loans in licensed commercial banks: evidence from Sri Lanka. *Asian Economic and Financial Review*. *Asian Economic and Social Society*, Vol. 5, No. 6, p. 868-882. DOI: 10.18488/journal.aefr/2015.5.6/102.6.868.882.
12. Ivanovic, M. (2016). Determinants of credit growth: the case of Montenegro. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 5, No. 2, pp. 101-118. DOI: 10.1515/jcbtp-2016-0013.
13. Jameel, K. (2014). Crucial factors of nonperforming loans evidence from Pakistani banking sector. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, Vol. 5, No. 7, pp. 704-710.
14. Makri, V., Tsagkanos, A., Bellas, A. (2014). Determinants of non-performing loans: the case of Eurozone. *Panoeconomicus*, Vol. 61, No. 2, pp. 193-206. DOI: 10.2298/PAN1402193M.
15. Rachman, R.A., Kadarusman, Y.B., Anggriono, K., Setiadi, R. (2018). Bank-specific factors affecting non-performing loans in developing countries: case study of Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, Vol. 5, No. 2, pp. 35-42. DOI: 10.13106/jafeb.2018.vol5.no2.35.
16. Souza, G.J.D.G., Feijó, C.A. (2011). Credit risk and macroeconomic interactions: empirical evidence from the Brazilian banking system. *Modern Economy*, Vol. 2, No. 5, pp. 910-929. DOI: 10.4236/me.2011.25102.

17. Stijepović, R. (2014). Recovery and reduction of non-performing loans – podgorica approach. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 3 No. 3, pp. 101-118. DOI: 10.2478/jcbtp-2014-0017.
18. Bank nonperforming loans to total gross loans (%). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?view=chart&locations=UA>.
19. Наглядова статистика. Національний банк України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3>.

References:

1. Andros, S., Melnyk, L., Butenko, N., Zaikina, H. & Tykhenko, V. (2019). Efficiency of Management of Loan Funds in the Banking Industry of Ukraine: Data of the Factor Analysis of Credit Turnover. *Marketing and Management of Innovations*, Vol. 4, pp. 129-139. DOI: 10.21272/mmi.2019.4-11 [in English].
2. Mehmood, B., Younas, Z.I., & Ahmed, N. (2013). Macroeconomic and bank specific covariates of non-performing loans (NPLs) in Pakistani commercial banks: panel data evidence. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, Vol. 1, No. 3, pp. 1-14. DOI: 10.24191/jeeir.v1i3.9128 [in English].
3. Amuakwa-Mensah, F., & Boakye-Adjei, A. (2015). Determinants of non-performing loans in Ghana banking industry. *International Journal of Computational Economics and Econometrics, Inderscience Enterprises*, Vol. 5 No. 1, pp. 35-54. DOI: 10.1504/IJCEE.2015.066207 [in English].
4. Hue, N.T.M. (2015). Non-performing loans: affecting factor for the sustainability of Vietnam commercial banks. *Journal of Economics and Development*, Vol. 17, No. 1, pp. 93-106. DOI: 10.33301/2015.17.01.06 [in English].
5. Koju, L., Koju, R. & Wang, S. (2018). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans: evidence from Nepalese banking system. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 7, No. 3, pp. 111-138. DOI: 10.2478/jcbtp-2018-0026 [in English].
6. Kumar, V., Kishore, M.P. (2019). Macroeconomic and bank specific determinants of non-performing loans in UAE conventional bank. *Journal of Banking and Finance Management*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-12 [in English].
7. Khan, M.A., Siddique, A., & Sarwar, Z. (2020). Determinants of non-performing loans in the banking sector in developing state. *Asian Journal of Accounting Research*, Vol. 5 No. 1, pp. 135-145. DOI: 10.1108/AJAR-10-2019-0080 [in English].
8. Vouldis, A.T., Louzis, D.P. (2018). Leading indicators of non-performing loans in Greece: the information content of macro-, micro- and bank-specific variables. *Empirical Economics*, Springer, Vol. 54 No. 3, pp. 1187-1214. DOI: 10.1007/s00181-017-1247-0 [in English].
9. Dimitrios, A., Helen, L., & Mike, T. (2016). Determinants of non-performing loans: evidence from Euro-area countries. *Finance Research Letters*, Elsevier, Vol. 18, pp. 116-119. DOI: 10.1016/j.frl.2016.04.008 [in English].
10. Ghosh, A. (2015). Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: evidence from US states. *Journal of Financial Stability*, Elsevier, Vol. 20, pp. 93-104. DOI: 10.1016/j.jfs.2015.08.004 [in English].
11. Ekanayake, E.M.N.N., Azeez, A.A. (2015). Determinants of non-performing loans in licensed commercial banks: evidence from Sri Lanka. *Asian Economic and Financial Review*. *Asian Economic and Social Society*, Vol. 5, No. 6, p. 868-882. DOI: 10.18488/journal.aefr/2015.5.6/102.6.868.882 [in English].
12. Ivanovic, M. (2016). Determinants of credit growth: the case of Montenegro. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 5, No. 2, pp. 101-118. DOI: 10.1515/jcbtp-2016-0013 [in English].
13. Jameel, K. (2014). Crucial factors of nonperforming loans evidence from Pakistani banking sector. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, Vol. 5, No. 7, pp. 704-710 [in English].
14. Makri, V., Tsagkanos, A., & Bellas, A. (2014). Determinants of non-performing loans: the case of Eurozone. *Panoeconomicus*, Vol. 61, No. 2, pp. 193-206. DOI: 10.2298/PAN1402193M [in English].
15. Rachman, R.A., Kadarusman, Y.B., Anggriono, K., & Setiadi, R. (2018). Bank-specific factors affecting non-performing loans in developing countries: case study of Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, Vol. 5, No. 2, pp. 35-42. DOI: 10.13106/jafeb.2018.vol5.no2.35 [in English].
16. Souza, G.J.D.G., Feijó, C.A. (2011). Credit risk and macroeconomic interactions: empirical evidence from the Brazilian banking system. *Modern Economy*, Vol. 2, No. 5, pp. 910-929. DOI: 10.4236/me.2011.25102 [in English].
17. Stijepović, R. (2014). Recovery and reduction of non-performing loans – podgorica approach. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Vol. 3 No. 3, pp. 101-118. DOI: 10.2478/jcbtp-2014-0017 [in English].

18. Bank nonperforming loans to total gross loans (%). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS?view=chart&locations=UA> [in English].
19. Observational statistics. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Андрос С.В. Проблемна позичкова заборгованість суб'єктів підприємництва в сфері сільського господарства у кредитному портфелі українських банків: аналіз та оцінка зміни ключових компонентів / С.В. Андрос, В.Г. Герасимчук // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2023. – № 2 (24). – С. 5-14. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No2/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.02.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.8132975.

Reference a Journal Article:

Andros S.V. Problem Loan Debt of Agricultural Business Entities in the Loan Portfolio of Ukrainian Banks: Analysis and Evaluation of Change in Key Components / S.V. Andros, V.H. Gerasymchuk // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2023. – № 2 (24). – P. 5-14. – Retrieved from <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No2/5.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.02.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.8132975.

